

Førerens Stilling og Magt beror ikke altid paa Tvang, han behøver blot at stille Forslag, som følges. Førerskabet udøves ikke blot af enkelte Personer, men ogsaa af herskende Klasser eller Nationer.

Wieser polemiserer mod Begreber som Massernes eller Folkets fælles Sjæl. Det drejer sig i Stedet om en Overensstemmelse mellem alle de enkelte, Flertallet eller maaske blot et herskende Mindretal. Det er „der Erfolg“, som faar de mange til at holde Trit. De enkelte nyder Følelsen af Magt ved den fælles Fremrykning, stiller Fordringer og Forventninger til hinanden og faar til sidst hver for sig en samfundsmæssig Pligtfølelse — en Pligtfølelse, der iøvrig kan være meget svag, hvor det drejer sig om Betaling af Skat, men som f. Eks. kan føre til de største Ofre under en national Krig, hvor Deltagerne selv føler og nyder deres egen Magtindsats.

F. Zeuthen.

THORSTEIN VEBLEN: *Absentee ownership*. George Allen & Unwin, Ltd. London 1924. 445 Sider.

Søger man Vejledning i Bogens Forord angaaende dens Formaal og Indhold, faar man at vide, at Værket er „an inquiry into the economic situation as it has taken shape during this (twentieth) century, particularly as exemplified in the case of America. Its aim is an objective, theoretical analysis and formulation of the main drift as determined by the material circumstances of the case, including the industrial arts, and by the dominant institution of absentee ownership, including the rise of credit.“

Det Billede, Veblen i Overensstemmelse hermed giver af Samfundet, er malt med den brede Pensel og stærkt stiliseret; visse Træk fremtræder i stærkt forstørret Skikkelse, og andre forsvinder helt eller udviskes meget stærkt. Det alt dominerende Karaktertræk i det nuværende Samfund er efter Veblen Absentee Ownership. Ligesom det siges, at alle Veje fører til Rom, kan det med Rette siges, at hele Tankerækken i den foreliggende Bog fører til Absentee Ownership. Dette Begreb indtager samme centrale Stilling hos Veblen, som Merværdien indtager hos Marx. Men foruden den Lighed mellem disse to Skribenter, der altsaa bestaar i, at de begge tillægger et enkelt — og endda et noget mystisk — Samfundsfænomen en alt beherskende Betydning, er der ogsaa iøjnefaldende Ligheder paa andre Punkter; medens Merværdien saaledes er

Førerens Stilling og Magt beror ikke altid paa Tvang, han behøver blot at stille Forslag, som følges. Førerskabet udøves ikke blot af enkelte Personer, men ogsaa af herskende Klasser eller Nationer.

Wieser polemiserer mod Begreber som Massernes eller Folkets fælles Sjæl. Det drejer sig i Stedet om en Overensstemmelse mellem alle de enkelte, Flertallet eller maaske blot et herskende Mindretal. Det er „der Erfolg“, som faar de mange til at holde Trit. De enkelte nyder Følelsen af Magt ved den fælles Fremrykning, stiller Fordringer og Forventninger til hinanden og faar til sidst hver for sig en samfundsmæssig Pligtfølelse — en Pligtfølelse, der iøvrig kan være meget svag, hvor det drejer sig om Betaling af Skat, men som f. Eks. kan føre til de største Ofre under en national Krig, hvor Deltagerne selv føler og nyder deres egen Magtindsats.

F. Zeuthen.

THORSTEIN VEBLEN: *Absentee ownership*. George Allen & Unwin, Ltd. London 1924. 445 Sider.

Søger man Vejledning i Bogens Forord angaaende dens Formaal og Indhold, faar man at vide, at Værket er „an inquiry into the economic situation as it has taken shape during this (twentieth) century, particularly as exemplified in the case of America. Its aim is an objective, theoretical analysis and formulation of the main drift as determined by the material circumstances of the case, including the industrial arts, and by the dominant institution of absentee ownership, including the rise of credit.“

Det Billede, Veblen i Overensstemmelse hermed giver af Samfundet, er malt med den brede Pensel og stærkt stiliseret; visse Træk fremtræder i stærkt forstørret Skikkelse, og andre forsvinder helt eller udviskes meget stærkt. Det alt dominerende Karaktertræk i det nuværende Samfund er efter Veblen Absentee Ownership. Ligesom det siges, at alle Veje fører til Rom, kan det med Rette siges, at hele Tankerækken i den foreliggende Bog fører til Absentee Ownership. Dette Begreb indtager samme centrale Stilling hos Veblen, som Merværdien indtager hos Marx. Men foruden den Lighed mellem disse to Skribenter, der altsaa bestaar i, at de begge tillægger et enkelt — og endda et noget mystisk — Samfundsfænomen en alt beherskende Betydning, er der ogsaa iøjnefaldende Ligheder paa andre Punkter; medens Merværdien saaledes er

Resultatet af de besiddendes Udbytning af de besiddelsesløse, er Absentee Ownership det Middel, hvorved Udbytningen finder Sted. Endvidere er det fælles for Marx og Veblen, at kun Fremstillingen af de materielle Genstande eller den direkte Ydelse af Tjenester regnes for Ydelser i Produktionens Tjeneste, medens f. Eks. den økonomiske Ledelse af Produktionen og den deraf følgende Indkomst regnes for Udbytning af den producerende Befolkning.

Ogsaa med Hensyn til de Faktorer, der er bestemmende for Samfundets retlige og kulturelle Forhold, er der Lighed mellem de to Forfattere, idet det af Veblens Betragtninger fremgaar, at Statsmagten ikke har anden Opgave end at sikre og beskytte Absentee Ownership. Endvidere vil Religion og Moral i Forbindelse med Nationalfølelsen efterhaanden omdannes og tildannes saaledes, at Absentee Ownership bliver fast forankret i Overtro og Kultus.

Veblens Socialfilosofi, saaledes som den giver sig Udtryk i dette Værk, er altsaa, hvad dens Hovedtanker angaar, ikke noget nyt. Derimod er der betydelig Forskel paa de to nævnte Forfatters Temperament og Syn paa Udviklingen af Forholdene.

Medens der efter Marx af det kapitalistiske Samfunds Aske i Fremtiden ventes at ville rejse sig en Fugl Phønix i Form af det klasseløse Samfund, gør Veblen sig ingen Illusioner om en saadan ideal Fremtidstilstand. Sabotering af Velstandsfrembringelsen er det økonomiske Formaal i vor Tid. Længe har Absentee Owners arbejdet med Held efter dette Princip, medens Befolkningens store Masse af Arbejdere og Teknikere af gammel Vane har bestræbt sig for at fremme Produktionen det mest mulige, men i moderne Tid har ogsaa disse Folkeklasser begyndt at gaa frem efter „sunde forretningsmæssige Principer“, d. v. s., de har begyndt at søge deres økonomiske Fordel ved Sabotage efter Principet: „what the trafic will bear“ og „at the cost of any whom it may concern“. For Fagforeningernes Vedkommende realiseres denne skønne Tanke saa godt, som Forholdene tillader det, gennem Fagforeningerne.

Saavidt man forstaar, er det Forf.s Opfattelse, at denne Udvikling vil fortsætte med det nødvendige Resultat, at Samfundet som Helhed i stedse højere Grad forarmes. Til sidst maa Systemet vel bryde sammen, men Veblen antyder intet Sted i sin Bog, at dette Sammenbrud vil afløses af et rationelt eller mere moralsk tilfredsstillende Samfund.

Efter at vi i det foregaaende har søgt at karakterisere Forfatterens Samfundsbetragtning, vil vi nu gøre et Par Bemærkninger til nogle af de Argumenter, hvorved han kommer til sit Resultat. Hvad nu først angaar selve Begrebet: Absentee Ownership, da er dette jo ikke i sig selv defineret. Heller ikke findes der nogen klar Definition af Begrebet i Bogen. Hele Værket kan ganske vist paa en vis Maade siges at være en Forklaring af dette Begrebs Betydning, men ikke desto mindre opnaar man ved Læsning af Bogen ikke helt Klarhed over dets Væsen. Side 50 hedder det, at Absentee Ownership er trængt ind i det industrielle System over Krediten og Lønarbejdet; endvidere har det fra gammel Tid eksisteret i Ejendomsretten til de naturlige Hjælpekilder. Side 70 hedder det videre, at de industrielle Virksomheders Ledere i det 19. Aarh. fra at være den første og dygtigste Arbejder i Bedriften, gik over til at blive „absentee owner and controller of industrial equipment and resources“. Side 131 forklarer Forf., at Landbruget efterhaanden organiseres paa en saadan Maade, at Landmanden ikke længere er istand til at udføre Arbejdet i Bedriften ved egen og Familiens Hjælp, men maa anvende lejet Arbejdskraft „which makes him an absentee owner by so much“. Side 259 hedder det: „Being a layman in matters of industry — that is to say in matters of technically applied science — the businessman has perforce become an absentee, an outsider so far as concerns any creative work.“

Af disse Citater vil man se, at en Absentee Owner ikke blot er en Person, der som Indehaveren af en Aktie eller en Obligation ikke har andet med den paagældende Virksomhed at gøre end med visse Mellemrum at hæve en arbejdsfri Indkomst af dens Udbytte, men at selv Landmanden, der holder en lønnet Medhjælper, i nogen Grad er Absentee Owner og endelig, at den Mand, der er den forretningsmæssige Leder af en Produktionsvirksomhed, ogsaa er Absentee Owner af den Indkomst, der tilflyder ham af Bedriften.

Maaske vi herefter kan definere Begrebet Absentee Owner som en Person, 1) hvis Indkomst helt eller delvis hidrører fra Anvendelse af lejet Arbejdskraft, 2) hvis Indtægt helt eller delvis hidrører fra Ejendomsret til Produktionsmidlerne og 3) hvis Virksomhed inden for Bedriften helt eller delvis er af forretningsmæssig (økonomisk) Karakter.

Saaledes defineret er Begrebet Absentee Ownership imidlertid efter min Mening af for uensartet Karakter til at have nogen væsentlig Værdi. Der er dog en meget stor Forskel

paa den Mand, hvis Bedrift er saa omfattende, at han ikke kan overkomme andet end at lede og organisere Arbejdet, og den Mand, der lever af Jordrente eller anden Indtægt, for hvilken han ikke har ydet nogen som helst Indsats. Den sidste Form for Absentee Ownership vil man let blive enige om at fordømme fra et etisk Synspunkt, lige som man ogsaa let kan paavise, at den har uheldige samfundsøkonomiske Virkninger. Den første Form derimod er en blot og bar Følge af Arbejdsdelingen.

Nøglen til Forstaaelsen af Veblens hele Samfundsbetragtning er imidlertid at finde i hans Vurdering af Forretningsmandens Indsats i det økonomiske Liv, og da Ejeren af Produktionsmidlerne kun er interesseret i Produktionen set fra den forretningsmæssige Side, er Forretningsmanden og Ejeren identiske Begreber.

Ejeren af Produktionsmidlerne, siger Veblen, har ingen anden Interesse end at faa den størst mulige Indkomst ud af disse. Dette Maal kan han imidlertid kun naa ved at indskrænke Produktionen, idet en Udvidelse vil føre til faldende Priser og mindre Profit. Derfor vil Ejerne og deres betalte Agenter altid være optaget af at „sabotere“ Produktionen, netop i en saadan Udstrækning, at den største Profit fremkommer. Karakteristisk for det bestaaende Samfund er det derfor, at Bedrifterne aldrig arbejder for fuld Kapacitet, og at der altid findes Arbejdsløshed i rigelig Mængde.

Konsekvensen af denne Tankegang skulde egentlig blive, at Velstandsfrembringelsen ikke vilde holde Skridt med Befolkningsforøgelsen, saaledes at Velstandsniveauet vilde være faldende. Noget saadant har imidlertid ikke været Tilfældet, hvilket Veblen ogsaa er klar over. Denne Kendsgerning forklarer han imidlertid paa den Maade, at Produktionsanlæggenes Kapacitet i det 19. Aarhundrede endnu ikke var saa stor, at dens fulde Udnyttelse vilde betyde uprofitable Priser. Nu derimod — og navnlig i Fremtiden — vil Anlæggenes Produktionskapacitet blive saa vældig, at dens Udnyttelse vil være en Fare for Profitten, hvorfor en Sabotering nødvendigvis vil blive Følgen.

Denne Teori maatte forudsætte, at Ejerne af Produktionsmidlerne i alle betydende Produktionsgrene behersker Markedet og kan diktere Priserne. Er dette ikke Tilfældet, vil det næppe være i Producenternes Interesse at begrænse Udbudet, saalænge de løbende Omkostninger ved Produktionen er dækkede, idet Begrænsningen af Udbudet fra en enkelt Producents Side ikke

behøver at føre til nogen Prisstigning, men derimod til, at Konkurrenterne tager hans Kunder og udvider Produktionen.

Nu findes der ganske vist paa mange Omraader en Tilnærmelse til Monopol, særlig i de Produktionsgrene, hvor naturlige Hjælpkilder spiller en betydelig Rolle, men Magten til at udnytte Monopolet er ofte forholdsvis ringe, idet der med visse Mellemrum dukker konkurrerende Virksomheder op. Dette er saaledes for Tiden Tilfældet med to saa betydende Artikler som Olie og Kul.

Desuden overser Forfatteren, at Produktionsanlæggenes Størrelse i Stedet for at gøre det fordelagtigt for Producenten at sabotere Produktionen, snarere ansporer ham til at overfylde Markedet, idet Kapacitetens fulde Udnyttelse fører til lave Enhedsomkostninger. Erfaringen viser da heller ikke en saadan Sabotering som et fremherskende Træk i det moderne økonomiske Liv, langt snarere kan man sige, at der har været en Tendens til at udvide Produktionen for stærkt paa visse Omraader, hvilket har ført til periodiske „Kriser“, der kendetegnes derved, at Varerne ikke kan afsættes til en Pris, der svarer til Enhedsomkostningerne ved deres Fremstilling, hvorfor Bedrifterne ser deres Fordel ved at standse.

Veblen mener ganske vist ogsaa, at dette Forhold hører Fortiden til. Det er nemlig hans Anskuelse, at efterhaanden som den herskende Klasse: „the absente owners“ vinder Herredømmet over alle Samfundets Funktioner, vil Bankerne sørge for, at Prisniveauet holdes jævnt opadgaaende (se S. 371), svarende til den Kreditinflation, der stadig finder Sted bl. a. over de paa Grundlag af kapitaliseret Profit emitterede Aktier og Obligationer. For at naa dette Formaal til Fuldkommenhed er det, at „The Federal Reserve Bank“ System efter Veblens Mening er oprettet.

Heller ikke paa dette Punkt giver den stedfundne Udvikling Forfatteren Ret. Federal Reserve Bord har ikke gjort noget for at holde Prisniveauet oppe, men snarere det modsatte, idet man tiltrods for den stærke Tilstrømning af Guld i de senere Aar har holdt Prisniveauet nogenlunde konstant.

Veblens Opfattelse af Kreditens Funktion er i det hele taget ejendommelig. For ham er Krediten kun et Middel til „Udvandning“ af Kapital, saaledes at den Del af Produktionsudbyttet, der tilfalder Absentee Owners, forøges; de udvandede Kapitaler holdes derefter oppe ved Bankernes Hjælp og ved passende Indskrænkning af Produktionen. At de udvandede Værdier af og til falder sammen, og at Krediten i Almindelighed er et Mid-

del til Udløsning af Produktivkraft og til Udligning af Forskellen mellem Samfundsklasserne, har han slet ikke Øje for.

Hvorledes den stadige Kreditinflation skal kunne fortsættes i det uendelige, saa længe de cirkulerende Sedler er indløselige med Guld, fremgaar ikke klart af Fremstillingen. Det ser nærmest ud, som Forfatteren mener, at den Omstændighed, at Guld ikke længere cirkulerer i Omsætningen, og at den lovbevalde Dækning er formindsket, skulde bevirke, at en stadig Inflation kan fortsættes uden Sammenbrud. Han tillægger altsaa Metallet en Betydning, som hverken de praktiske Erfaringer eller almindelige Ræsonnementer berettiger til.

Et af de mest ejendommelige Træk ved Veblens Filosofi er, at han ikke anerkender den samfundsmæssige Berettigelse af økonomiske Overvejelser i Forbindelse med Produktionen. Efter Veblen er Samfundet som Helhed interesseret i, at Produktionen har sit frie Løb uden Hensyn til om dette „betaler“ sig eller ej. De for Haanden værende produktive Anlæg bør derfor altid udnyttes fuldt ud; det samme gælder de naturlige Hjælpekilder; alt andet er Sabotage. Paa dette Punkt kommer Veblen i Overensstemmelse med mange socialistiske Forfattere, der netop klager over, at Produktionsmidlerne i Samfundet ikke udnyttes fuldt ud, men kun i den Udstrækning, det privat-økonomisk set betaler sig.

Hele denne Betragtning beror imidlertid paa en Misforstaaelse af Varefremstillingens Betydning. Genstandenes Betydning for Menneskene beror nemlig ikke blot paa en objektiv Egenskab ved Tingene, men paa deres relative Knaphed. Hvis der derfor med de bestaaende Anlæg produceres saa meget af en given Vare, at dens Værdi, hvori dens samfundsmæssige Betydning netop finder sit bedste Udtryk, synker ned under Omkostningerne ved at producere den, gør Bedriftens økonomiske Leder en samfundsnyttig Gerning ved at formindske Produktionen af nævnte Vare og lade de produktive Kræfter gaa over til Produktion af en anden Vare, hvis Værdi bedre svarer til det gjorte Offer. Ja, Forudsætningen for, at man kunde opretholde en Produktion uden økonomiske Hensyn, maatte i Virkeligheden være, at en eller anden Autoritet havde det i sin Magt at tvinge Produktivkræfterne til at fortsætte Produktionen, skønt det Udbytte, der kunde opnaas, var mindre end det Udbytte, der kunde faas i anden Anvendelse.

De her paapegede Urimeligheder og Misforstaaelser vilde meget let kunne suppleres med yderligere Eksempler fra den

foreliggende Bog; vi skal imidlertid ikke indlade os derpaa, men indskrænke os til følgende Bemærkninger:

Forfatteren nævner i Indledningen, at han ikke agter at gøre nogen Brug af den økonomiske Videnskabs Grundsætninger, fordi disse kun passer paa en Samfundstilstand, der forlængst har ophørt at eksistere. Det vil imidlertid forstaas af det foregaaende, at en Anvendelse af disse Grundsætninger vilde have sparet Forfatteren for mange Vildfarelser og ført ham til en mere nøgtern Bedømmelse af de Fænomener, han beskriver.

Til Trods herfor er Bogen særdeles læseværdig; bl. a. er dens literære Værdi ikke ringe. Den minder stærkt om en Del af den amerikanske økonomisk-social Skønlitteratur (Norris, Upton Sinclair og Sinclair Lewis). I en indifferent, ironisk og sarkastisk Tone blotlægger Forfatteren al den Svindel og Humbug, der er en Følge af den hensynsløse Jagen efter Profit, som præger det nuværende Samfundssystem. Veblen behandler særlig amerikanske Forhold, hvor de ovennævnte Fænomener er særligt iøjnespringende, men ukendte er de dog ikke paa denne Side Atlanterhavet. Noget ukendt hos os er imidlertid den Kultus, der i Amerika drives med den heldige Businessman, uanset ved hvilke Midler han har naaet sin Sukces. Ukendt hos os er tillige den ejendommelige religiøst, nationalistisk og businessprægede Mentalitet, der efter Veblens Mening ogsaa hører til et fuldt moderne, paa privatøkonomiske Interesser grundet Samfund, og som vi altsaa kan vente os herhjemme, efterhaanden som vi skrider frem til en mere moderne Udvikling.

Det fremlyser dog af Bogen, at det, der tiltrænges ikke saa meget er en Ændring af de Principer, hvorpaa det økonomiske Liv hviler, som en Ændring af Retsordenen, der svarer til de Forandringer, det økonomiske Liv i Tidens Løb er undergaaet.

Jørgen Pedersen.

CHARLOTTE M. WATERS: *An economic history of England 1066—1874*. Oxford University Press. 1925. 610 S. (Ogsaa udgivet i 2 Bind).

Den foreliggende Bog, som ogsaa er blevet anbefalet Anmelderen i England, er, saa vel hvad Indhold som Udstyr angaar, vel egnet til at give et Overblik over, hvilke Forandringer Englands økonomiske Liv har undergaaet i 800 Aar. Den, der vil gaa dybere ind i Emnet, savner ikke Hjælpemidler. Først og fremmest kommer i Betragtning W. Cunninghams „*The Growth of English Industry and Commerce*“, der gaar endda længere tilbage end Miss Waters, og hvis næsten 1500 Sider